

Ἀστυνομίας, εἰς τὴν ἰδρυσὶν Νοσοκομείων, Πτωχοκομείων, Γηροκομείων, Ταμειυτηρίων καὶ λοιπῶν φιλανθρωπικῶν καὶ ἀλληλοβοθητικῶν Καθιδρυμάτων· ἐπίσης δὲ εἰς τὴν διὰ τῶν σκοπίμων τρόπων προαγωγὴν τῆς γεωργίας καὶ τῆς βιομηχανίας, εἰς τὴν κατασκευὴν καὶ συντήρησιν τῶν μέσων τῆς συγκοινωνίας καὶ παντὸς ἐν γένει παράγοντος τῆς καθολικῆς εὐημερίας. Πρὸς τοῦτο οἱ δημόται ἔχουσιν εἰδικὰς ὑποχρεώσεις παροχῆς τῷ δήμῳ τῶν ἀπαιτουμένων χρηματικῶν πόρων, ψηφίζομένων ὑπὸ τοῦ Συμβουλίου καὶ ἐγκρινομένων ὑπὸ τῆς ἐκτελεστικῆς ἐξουσίας.

Ἐκ τῆς ἀναγνωρίσεως ταύτης τῆς ἠθικῆς καὶ διοικητικῆς αὐτονομίας τοῦ δήμου ἡ πολιτεία οὐδαμῶς ἀπόλλυσι τὴν ἀναγκαιοῦσαν ἰσχύν. Τοῦναντίον λαμβάνει μείζονας δυνάμεις ἀπὸ τῆς ἐνισχύσεως τῶν κατωτάτων σφαιρῶν τῆς κοινωνικῆς δράσεως, ἐν αὐτῇ πρωτίστως κατακορυφουμένων. Καθ' ὅσον ζεῖδωροι χυμοὶ ὑγείας καὶ ἐνεργείας διαρρέουσι τὰ μέλη τοῦ κοινωνικοῦ σώματος, κατὰ τοσοῦτον καὶ ἡ ἐθνικὴ ὑγεία καὶ ρώμη τῆς πολιτείας καθίσταται ζωηροτέρα καὶ γονιμωτέρα.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΡΙΤΟΝ

Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ ἐπαρχιακὴ Διοίκησις.

§ 190. Ἐννοια τῆς Ἐπαρχίας.

Ὁ Δῆμος εἶνε ἡ πρώτη ἐμφάνεια τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς ἐνότητος λαοῦ τινος, ἡ ἐν σπέρματι πολιτεία, κατὰ τὸ πρότυπον τῆς ὁποίας σχηματισθήσεται καὶ ὀργανωθήσεται περαιτέρω ἐπὶ εὐρυτέρων βάσεων ἡ ἐθνικὴ πολιτεία. Ἀλλὰ κατ' ἀνάγκην καὶ πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτικῆς ὀργανώσεως τοῦ τόπου, πρὸς εὐκοσμον αὐτῆς λειτουργίαν ἡ διοίκησις δὲν πρέπει νὰ περιορισθῇ μεταξὺ τοῦ κέντρου τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου. Μεταξὺ ἀμφοτέρων τούτων ὑφίστανται λειτουργοῦσαι καὶ ἄλλαι σφαῖραι πολιτικῆς διοικήσεως, Ἐπαρχίαι.

Ὁ δῆμος διαφέρει οὐσιωδῶς τῆς ἐπαρχίας. Οὗτος εἶνε φυσική ἔνωσις ἀτόμων, ὑπὸ τὰς αὐτὰς ροπὰς καὶ παραδόσεις ἔκπαλαι διατελούντων πρὸς ἐπίτευξιν ὠρισμένου τινὸς κοινωνικοῦ ἢ πολιτικοῦ σκοποῦ· ἀναπτύσσεται πράγματι ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἐμφανίσεως τῆς ἐθνικῆς πολιτείας. Τούναντίον ἡ ἐπαρχία. Αὕτη εἶνε ὀψιγενὲς κατασκευάσμα τῆς πολιτικῆς τάξεως πρὸς τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας. Ἄλλ' ὅπως παρίσταται ἀναγκαῖος ἐν τῇ ἐξελίξει καὶ τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς ὁ δῆμος, οὐ ἡ αὐτονομία καὶ ἡ ἐλευθερία εἶνε οὐσιώδεις συνθῆκαι τῆς κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς αὐτονομίας τῶν λαῶν, διὰ τοὺς αὐτοὺς λόγους διεκδικεῖ τὴν προσήκουσαν τῇ φύσει αὐτῆς καὶ συστάσει αὐτονομίαν ἢ ἐπαρχία, οὔσα διάμεσον μέλος ἐν τῇ λειτουργίᾳ τῆς πολιτείας καὶ τοῦ δήμου, ἀξιοῦσα ἄρα ποιᾶν τινὰ αὐτονομίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν ἐν τῇ λειτουργίᾳ αὐτῆς.

§ 191. Ἡ ἐπαρχιακὴ Διοίκησις.

Ἡ ἀναγνώρισις καὶ ὀργάνωσις τῆς ἐπαρχιακῆς διοικήσεως ἐν τῇ νεωτέρᾳ πολιτείᾳ εἶνε σπουδαιότατον μέλημα αὐτῆς. Ταύτης καθιερωμένης χαλαροῦται ἡ ἐξουσία τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, μεταβιβαζομένου μέρους τῆς δυνάμεως αὐτῆς ἀπὸ τοῦ κέντρου εἰς τὴν ἐπαρχίαν. Ἐν τῇ ἀναγνώρισει ταύτῃ τοῦ δικαίου τῆς ἐπαρχίας, ὡς πρότερον τοῦ δήμου, ἐνισχύεται ὡς κράτιστα ἡ ἀρχὴ τῆς ἐθνικῆς αὐτονομίας καὶ αὐτοδιοικήσεως. Κατεδείχθη ἤδη, ὅτι ἡ ἄκρα συγκέντρωσις τῶν κοινωνικῶν καὶ πολιτικῶν δυνάμεων καὶ ἐνεργειῶν ἔθνους τινὸς παρὰ τῇ κεντρικῇ διοικήσει εἶνε σύστημα ἀπόλυτον καὶ τυραννικόν, προάγον τὴν ἀνηθικότητα καὶ τὴν ἀτονίαν, ἥκιστα δὲ δημιουργοῦν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὴν πρόοδον. Ἄλλ' ἐν τῇ ἀναγνώρισει ταύτῃ διοικητικῆς ἐλευθερίας καὶ αὐτονομίας εἰς τὴν ἐπαρχίαν δὲν πρέπει νὰ διαλυθῶσι τὸ παράπαν οἱ δεσμοὶ τῆς ἐνότητος καὶ τῆς ἀλληλεγγύης τοῦ κέντρου τῆς πολιτείας πρὸς αὐτήν. Ἡ κεντρικὴ διοίκησις δέον νὰ ἴσταται διηνεκῶς ὑπεράνω τῆς ἐπαρχιακῆς, ἐπόπτις ἐπεμβαίνουσα διὰ τῶν ἀρμοδίων προσώπων εἰς τὰς πράξεις αὐτῆς, ὡσάκις δύναται γὰρ ἐπέλθῃ βλάβη ἢ διάστασις τῆς πολιτικῆς ἐνότητος τοῦ τόπου.

Ἡ πολιτεία ἐν τῇ εὐρείᾳ αὐτῆς ἐννοίᾳ ἐκπροσωπεῖ τὰ γενικὰ συμφέροντα τοῦ τόπου· τούναντίον ἡ ἐπαρχία τὰ μερικὰ αὐτῆς. Ἄλλ'

ἐν τῇ ἐπιδιώξει τούτων δυνατὸν ταῦτα νὰ συγκρούωνται ὅτε μὲν πρὸς τὰ γενικά, ὅτε δὲ πρὸς τὰ μερικά ἄλλης ἐπαρχίας. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει τὸ δίκαιον τῆς πολιτείας, ὡς ὑπερτάτης κοινωνικῆς καὶ ἐθνικῆς δυνάμεως πρὸς ἄρσιν τῆς διαστάσεως καὶ διακανόνισιν τῶν σχέσεων τῆς ἐπαρχίας πρὸς τὸ ὅλον ἢ τὸ μέρος.

Ἡ διοικήσις τῆς ἐπαρχίας ἐν εὐκόσμως ὀργανωμένη πολιτεία δεόν νὰ διεξάγῃται κατὰ διπλοῦν σύστημα, τὸ μὲν δι' ἀντιπροσώπων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τῶν ἐπαρχιωτῶν, τὸ δὲ διὰ λειτουργῶν, τεταγμένων ὑπὸ τῆς κεντρικῆς ἐξουσίας. Ἐν τῇ ἀρμονίᾳ ταύτῃ ὑφίσταται πλήρης ἡ πολιτικὴ ἐνότης τοῦ ἔθνους, δὲν παραβλάπτεται δὲ ἡ ἀρχὴ τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτοδιοικήσεως. Καθῆκον τῶν ἀντιπροσώπων (ἐπαρχιακὰ συμβούλια) ἔσεται ἡ συμβολὴ αὐτῶν εἰς τὰ τῆς διοικήσεως. Ἐκ τῆς καταγωγῆς αὐτῶν καὶ τῆς ἐντολῆς, ἣν παρὰ τῶν συνεπαρχιωτῶν ἔσχον, γινώσκουσιν ἀκριβῶς τὰς ἀνάγκας τῆς ἐπαρχίας, προτείνοντες τὰ σωστικὰ μέτρα, τὰ συντελεστικὰ εἰς τὴν πρόοδον τῆς ἐπαρχίας. Τὰ ἐπαρχιακὰ συμβούλια παριστᾶσιν ἐν μικρογραφίᾳ τὴν εἰκόνα τοῦ κεντρικοῦ πολιτικοῦ συμβουλίου τῆς βουλῆς τῶν Ἀντιπροσώπων, ἐν εὐρυτέρᾳ δ' ἐννοίᾳ καὶ δράσει τὴν τῶν δημοτικῶν συμβουλίων. Καθῆκοντα αὐτῶν εἶνε πρωτίστως ἡ ἐκπαίδευσις, ἡ συγκοινωνία, ἡ δημοσία φιλανθρωπία καὶ ὅ τι ἄλλο συντελεστικὸν καὶ χρήσιμον εἰς τὸν ἐπαρχιακὸν βίον καὶ τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ τόπου. Ἐν τῇ πρωτευούσῃ τῆς ἐπαρχίας ἐδρεύει κατ' ἀνάγκην ὁ ἀντιπρόσωπος τῆς κεντρικῆς διοικήσεως, ἀμέσως ἢ ἐμμέσως μετέχων τῶν διασκέψεων τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, ἄτινα εἶνε συμβουλευτικὰ μᾶλλον ἢ δηλωτικὰ τῆς ἐθνικῆς κυριαρχίας. Ὁ ἀντιπρόσωπος οὗτος τῆς διοικήσεως ὑποχρεοῦται νὰ παρέχῃ τὸ ἐπίσημον αὐτοῦ κῦρος εἰς τὰς πράξεις καὶ τὰς ἀποφάσεις τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, μεταβιβάζων αὐτὰς εἰς τὴν κεντρικὴν ἐξουσίαν, προσθέτων καὶ τὰς σκέψεις αὐτοῦ. Ἐὰν ἐν τισιν ἀντικειμένοις δημοσίας τάξεως καὶ χρησιμότητος ἐπέλθῃ διχογνωμία μεταξὺ τοῦ ἐπαρχιακοῦ συμβουλίου καὶ τῆς διοικήσεως, ἡ κεντρικὴ διοικήσις ὀφείλει νὰ λύσῃ τὴν ἀναφυομένην ἔριδα· ἐὰν δὲ πάλιν ἡ κεντρικὴ ἐξουσία δυστροπῇ νὰ παράσχῃ ἀκρόασιν εἰς τὰς εὐλόγους ἀξιώσεις τῶν ἐπαρχιακῶν συμβουλίων, ἡ κεντρικὴ βουλή τῶν ἀντιπροσώπων δικαιούται νὰ ἀποφανθῇ τελευταία.

Ὅπως ἡ ἀναγνώρισις τῆς δημοτικῆς αὐτονομίας εἶνε ἐν τῶν οὐ-

σιωδεδστάτων μελημάτων τῆς νεωτέρας πολιτείας, οὕτω καὶ ἡ καθιέρωσις τῆς ἐπαρχιακῆς αὐτοδιοικήσεως. Ἐν τῇ πολιτικῇ ἀλληλουχίᾳ καὶ ἀλληλεγγύῃ μεταξὺ δήμου, ἐπαρχίας καὶ πολιτείας καθίσταται ὑπερφυῆς ἄρμονία τοῦ συνόλου καὶ τῶν μερῶν. Ὑπὸ τὰς συνθήκας ταύτας τὸ κοινωνικὸν σῶμα λειτουργεῖ φυσιολογικῶς. Τὸ αἷμα δὲν περιορίζεται ἐν τῷ ἐγκεφάλῳ καὶ τῇ καρδίᾳ μόνον, καθὰ συμβαίνει ἐν ταῖς συγκεντρωτικαῖς πολιτεαῖς, ἀλλὰ διαρρέει προσηκόντως δι' ἀπάντων τῶν μελῶν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ. Ἐπὶ τοῦ καθεστῶτος τούτου δὲ θεμελιούται οὐ μόνον ἡ ἀληθῆς εὐκοσμος τάξις τῶν κοινωνιῶν, ἀλλὰ κραταιοῦται ἡ εὐημερία αὐτῶν, ἡ φυσικὴ καὶ ἠθικὴ υἰγεία, ἐν τῇ προσφεῖ λειτουργίᾳ, τῇ ἀποτελουμένη ἐκ τῆς ποικιλίας ἐν τῇ ἐνότῃ, ἐκ τῆς ἄρμονικῆς καὶ ἀκαταναγκάστου συνεργασίας τῶν μελῶν μετὰ τοῦ συνόλου.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΤΕΤΑΡΤΟΝ

Κυριαρχία.

§ 192. Φύσις καὶ ἔννοια τῆς Κυριαρχίας.

Κυριαρχία σημαίνει ἐν τῇ ἐτυμολογικῇ αὐτῆς ἐννοίᾳ τὴν ἀπόλυτον ἐκείνην δύναμιν, ἣτις, αὐθυπόστατος καὶ ἀνεξάρτητος οὖσα, οὐδεμιᾶ μὲν ἄλλη ὑπόκειται ἐξουσίᾳ, ἀξιοῖ δὲ τὴν εἰς αὐτὴν ὑποταγὴν πάσης ἠθικῆς ἢ κοινωνικῆς δυνάμεως. Ὑπὸ τὴν ἔννοιαν ταύτην ἡ κυριαρχία ἐν ἐλευθέρᾳ κοινωνίᾳ ἔχει τι τὸ σκοτεινὸν καὶ μυστηριῶδες, δυσχερῶς μὲν νοούμενον, δυσχερέστερον δὲ καθοριζόμενον ἐν τῇ ἐφαρμογῇ. Καὶ ὑπὸ μὲν τὰ μοναρχικὰ καθεστῶτα ὁ ὀρισμὸς τῆς κυριαρχίας δὲν εἶνε δυσχερῆς, μιᾶς ὑπαρχούσης ἀνωτάτης ἀρχῆς· ἀλλ' ἐν ἐλευθέρᾳ πολιτείᾳ δυσχερέστατον. Ἐντεῦθεν καὶ αἱ περὶ αὐτῆς ποικίλαι συζητήσεις καὶ ἀντινομίαι.

Ἡ ἔρευνα τῆς φύσεως τῆς κυριαρχίας δὲν στερεῖται σημασίας ἔν τε τῷ δημοσίῳ καὶ τῷ διεθνεί δικαίῳ. Αὕτη ὑφίσταται διττῶς: τὸ μὲν ὡς ἐσωτερικὴ, ἐν ταῖς σχέσεσιν αὐτῆς πρὸς τὸν πολίτην ἢ τὸν μὴ τοιοῦτον, τὸ δὲ ὡς ἐξωτερικὴ, ἐν ταῖς σχέσεσι πολιτείας πρὸς ἑτέραν. Αὕτη δὲ εἶνε ἢ μᾶλλον συγκεκριμένη ἔννοια τῆς κυριαρχίας, παρισταμένης τῆς πολιτείας αὐτοτελοῦς, ἐνιαίας προσωπικότητος, ἐχούσης συνείδησιν ἑαυτῆς, καθηκόντων καὶ δικαιωμάτων, ἅτινα ἐκπροσωπεῖ καὶ ὑπερασπίζει ἐν τῷ διεθνεί ὀργανισμῷ τῆς ἀνθρωπότητος.

§ 193. Ἐξέλιξις τῆς Κυριαρχίας.

Ἀπὸ τῶν πρώτων ἡμερῶν τῆς ἱστορικῆς δράσεως τῶν ἀνθρώπων ἀναπτύσσεται κατ' ἀνάγκην διηνεκῆς ἀγῶν μεταξύ τῶν τὴν κοινωνίαν ἀποτελούντων στοιχείων. Ἐκαστον τούτων, διεκδικοῦν εὐρύτερον κύκλον ἐνεργείας, ρέπει νὰ καταλάβῃ τὴν ὑπερτάτην δύναμιν. Ἡ κυριαρχία ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει σημαίνει τὴν ἀπόλυτον δύναμιν, ιδέας ἢ ἀτόμου, ἣτις ἐκπροσωποῦσα τὴν συνείδησιν τοῦ καθεστῶτος, τὰς ροπὰς αὐτοῦ καὶ τὰ συμφέροντα, ἀξιοῖ νὰ καθυποτάξῃ τὰ πάντα. Ἡ θρησκεία, ἡ πολιτεία ἐκ περιτροπῆς διεξεδίκησαν τὴν ὑπερτάτην ἀρχήν, ἀλάθητον καὶ ἀνεξέλεγκτον. Τοιαύτη ἦτο ἡ *suprema potestas* τῶν Ρωμαίων (1), σημαίνουσα τὴν ἀπόλυτον ἰσχύν, δι' ἧς περιβάλλετο ἡ πολιτεία ἔναντι τῶν λοιπῶν κοινωνικῶν σφαιρῶν, δι' αὐτῆς μόνον καὶ ἐν αὐτῇ ὑφισταμένων καὶ λειτουργουσῶν, πρὸς δὲ καὶ ἔναντι τῶν ξένων πολιτειῶν (1).

Ἄλλ' ἡ σημασία τῆς λέξεως ταύτης ἐν τῇ πολιτικῇ γλώσσῃ τῶν καθ' ἡμᾶς χρόνων χρονολογεῖται ἀπὸ τοῦ μέσου αἰῶνος. Ἐν Γαλλίᾳ ἐκαλεῖτο *souverain* πᾶσα ἀρχὴ καὶ ἐν γένει πᾶς αὐτῆς ἀντιπρόσωπος ἐν τῇ ἐξασκῆσει τῶν καθηκόντων αὐτοῦ, οὐδεμίᾳ δ' ἐπετρέπετο κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῆς ἔκκλησις· οὕτω τὰ δικαστήρια ἐλέγοντο κυρίαρχα ἐν τῇ περιπτώσει ἀπηγορεύετο πᾶσα κατὰ τῶν ἀποφάσεων αὐτῶν προσφυγὴ εἰς ἀνωτέραν ἀρχήν, δικαιουμένην νὰ τροποποιήσῃ τὴν ἐκδοθεῖσαν ἐτυμηγορίαν. Ἐντεῦθεν ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας, εὐρυνηθεῖσα, ἐσήμαινεν ἐπὶ τέλους τὴν ὑπερτάτην πολιτικὴν ἐξουσίαν.

(1) *Majestas est amplitudo ac dignitas civitatis. Is eam minuit, qui exercitum hostibus populi romani tradidit. (Cicero de Oratore II, 39).*

Ὁ Ἰωάννης Βοδῖνος κατὰ τὸν δέκατον ἕκτον αἰῶνα χαρακτηρίζει τὴν κυριαρχίαν ὡς « τὴν ἀπόλυτον καὶ διηνεκῆ ἰσχὺν τῆς πολιτείας », ἣτις λαμβάνει πλήρη προσωπικὸν τύπον διὰ τῆς γνωστῆς θεωρίας τοῦ Λουδοβίκου δεκάτου τετάρτου. Ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν τῆς γαλλικῆς γλώσσης καὶ διπλωματίας ἡ λέξις ἀνεγράφη ταχέως ἐν τῷ πολιτικῷ λεξικῷ τῶν νεωτέρων λαῶν, σχοῦσα δὲ τὸ ὑπέρτατον αὐτῆς κῦρος διὰ τῆς κοινωρικῆς Συνθήκης ὡς κυριαρχία τοῦ λαοῦ, ἀπόρροια τῆς καθολικῆς βουλήσεως, ἐκπροσωπούμενης ὑπὸ τῆς πολιτείας, καθιερώθη ἅμα ἀπὸ τοῦ πρώτου Ναπολέοντος καὶ τῆς βιενναίας Συνόδου ὡς τεχνικὸς ὄρος ἐν τε ταῖς δημοσίαις καὶ ταῖς διεθνέσι τῶν λαῶν σχέσεσιν, δηλοῦσα τὴν διὰ τῆς πολιτείας παρισταμένην ὑπερτάτην ἀρχήν, ἰδίᾳ ἐν ταῖς ἐξωτερικαῖς σχέσεσιν.

Κατ' ἀρχὴν ἡ ἔννοια τῆς κυριαρχίας φέρει μεταφυσικὸν μᾶλλον ἢ πραγματικὸν χαρακτῆρα· σημαίνει τι ἀπόλυτον καὶ ἀλάθητον, πρὸ τοῦ ὁποίου πάντες ὀφείλουσιν ὑποταγῆν. Οἰανδῆποτε τάξιν ἐκπροσωπεῖ, θρησκευτικὴν, πολιτικὴν, βούλησιν ἑνὸς ἢ πολλῶν, ἡ κυριαρχία θέλει ζητήσῃ ν' ἀπορροφήσῃ πᾶσαν ἄλλην κοινωρικὴν δύναμιν. Καθεστηκυῖα τάξις, ἀξιοῦσα ὅτι ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀλήθειαν, δὲν θέλει διστάσῃ νὰ εἴπῃ « οὐκ ἔσονται σοι θεοὶ ἕτεροι πλὴν ἐμοῦ ». Ἄλλ' ὁ ἄνθρωπος εἶνε φύσει ἐλεύθερος· πᾶσα δὲ δύναμις, ἣτις ἤθελεν ἀξιῶσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὴν ἀπόλυτον ἀλήθειαν, τὸ ὑπέρτατον κῦρος, θέλει κατ' ἀνάγκην ἀπορροφήσῃ τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ καὶ τὴν ἐλευθερίαν.

§ 194. Θεωρίαι περὶ Κυριαρχίας.

Ὁ Γυιζῶτος, ἐπικρίνων τὰς περὶ κυριαρχίας προτέρας θεωρίας, τὰς ἀναγούσας αὐτὴν εἰς τινὰ δύναμιν ἐκτὸς τῆς κοινωρίας, συμπεραίνει ὅτι μία ὑπάρχει κυριαρχία, ἡ τοῦ δικαίου, ἐντεταλμένη νὰ κυβερνᾷ τοὺς ἀνθρώπους, εἰς ἣν πιστεύουσιν οὗτοι, διότι ζητοῦσι καὶ ἐπιμόνως ζητοῦσι καὶ δὲν δύνανται νὰ μὴ ζητήσωσι νὰ τεθῶσιν ὑπὸ τὸ κράτος αὐτῆς. Ἄλλ' ἡ θεωρία αὕτη ἐξελέγχεται ψευδῆς. Πᾶσα ἠθικὴ ἰδέα ἐκπροσωπεῖται συγκεκριμένως διὰ τινος προσώπου ἢ τάξεως. Ὅπως ἡ ἀρχὴ τῆς θρησκείας παρίσταται ὁρατῶς διὰ τῆς ἱερατικῆς τάξεως, ρέπουσα ν' ἀπορροφήσῃ πᾶσαν ἄλλην προσωπικὴν αὐτοβουλίαν καὶ αὐτονομίαν, οὕτω καὶ ἡ τοῦ δικαίου κυριαρχία. Καὶ εἶνε

μέν ἀληθές, ὅτι ὁ θεωρητικός, ἀναλύων τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας τοῦ δικαίου, ἀρνεῖται νὰ παραστήσῃ αὐτὴν διὰ τινος ἀνθρωπίνης δυνάμεως, ἣν θεωρεῖ ψευδῆ καὶ ἐπικίνδυνον, ἀλλ' ἡ τοιαύτη ἐρμηνεία εἶνε ἀντίστροφος πρὸς τὴν ἔννοιαν τῆς κυριαρχίας. Τὸ δίκαιον πραγματοποιῆται ἐν τῇ κοινωνίᾳ διὰ τῆς πολιτείας, ἐκάστοτε παραλλασσοῦσης, ἀναγκαίως ἄρα αὕτη θέλει διεκδικήσῃ ὑπὲρ ἑαυτῆς τὸ ἀπόλυτον κῦρος. Ἀλλὰ πότε ἡ πολιτεία καὶ ποία τοιαύτη ἐκπροσωπεῖ τὴν ἀληθῆσαν κατὰ χρόνον καὶ τόπον, δυναμένη πράγματι νὰ συντελέσῃ εἰς τὴν ἠθικὴν καὶ πνευματικὴν προαγωγὴν τῶν ἀνθρώπων;

Ἀπιθανωτέρα ἐλέγχεται ἡ θεωρία τῆς κυριαρχίας τοῦ λαοῦ. Τοῦ Ρουσσώ ἡ διαλεκτικὴ παρέσχε κῦρος εἰς τὴν δημοτικότητα αὐτῆς, ἀναπτυχθείσης πρότερον ἐν τῷ καθολικῷ κόσμῳ ἀγῶνα τῆς παπικῆς ἐκκλησίας κατὰ τῆς κοσμικῆς μοναρχίας. Ἡ κυριαρχία τοῦ λαοῦ ἀπορρέει ἀπὸ τῆς βουλήσεως αὐτοῦ, ἀφ' ἧς ἀπορρέει πᾶσα κοινωνικὴ δύναμις· εἶνε ἡ φωνὴ τοῦ Θεοῦ.

Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ λαὸς εἶνε κυρίαρχος ἐξ ἀδιαιρέτου· ἡ δὲ πολιτεία ἡ ὑψίστη ἐμφάνεια αὐτοῦ· ἀλλ' ἅμα καὶ ἕκαστος πολίτης εἶνε τοιοῦτος, ἀφοῦ τὸ δίκαιον εἶνε ἴσον καὶ ἀπόλυτον διὰ πάντας. Πῶς θέλει κατορθωθῆ ἡ συνδιαλλαγὴ τῶν δύο τούτων ἀντιμάχων δυνάμεων, τοῦ συνόλου καὶ τοῦ ἀτόμου; Ἡ πολιτικὴ τῆς συγχρόνου γαλλικῆς ιστορίας δὲν κατώρθωσε νὰ διαχωρίσῃ τὰ ὅρια αὐτῶν. Ἐν τῇ ιδέᾳ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἀτόμου περιλαμβάνεται τὸ σπέρμα τῆς ἀναρχίας. Ἐν ἔτει 1848 ὁ Λαμαρτίνος ἔγραφε πρὸς τοὺς ἐκλογεῖς του: «Ἐκαστος πολίτης εἶνε ἐκλογεὺς, ἕκαστος ἐκλογεὺς εἶνε κυρίαρχος· οὐδεὶς δύναται εἰπεῖν εἰς τὸν ἕτερον: Εἶσαι κυρίαρχος ἐν μείζονι ἐμοῦ μοίρα»· ἀλλ' ὁ πρῶτος καρπὸς τῆς τοιαύτης ἐννοίας τῆς κυριαρχίας ἔσται ἡ στάσις, ὅτε ἡ καθεστηκυῖα τάξις δὲν συμφωνεῖ πρὸς τὴν ἀτομικὴν βούλησιν πολλῶν ἢ ὀλίγων πολιτῶν. Μυστικὴ καὶ ἀνεξέλεγκτος δύναμις ἐν τῇ πολιτείᾳ ἡ κυριαρχία θέλει ζητήσῃ νὰ ἐπιβάλλῃ ἀπολύτως τὸ κῦρος αὐτῆς. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει κατὰ τί διαφέρει τῆς ἀπολύτου μοναρχίας; Ὁ λαὸς διὰ τῆς πολιτείας θέλει ἐπιβάλλεσθαι ἐπὶ πάντων τῶν ἐν αὐτῇ καθεστώτων, θρησκείας, οἰκογενείας, ιδιοκτησίας, ὡς κυρίαρχος, εἰς οὐδένα ὀφείλων εὐθύνων.

§ 195. Ἀνάλυσις τῆς ἐννοίας τῆς Κυριαρχίας.

Ὡς ἔλεγεν ὁ Lamennais, οὐδεὶς ἔχει τὸ δίκαιον τοῦ ἐπιβάλλειν ἀπολύτως τὴν βούλησιν αὐτοῦ ἐν τινι κοινωνίᾳ· ἡ πλήρης ἐλευθερία καὶ ἀνεξαρτησία προσήκουσι τῷ Θεῷ μόνον. Οὗτος εἶνε κυρίαρχος, ἅτε ἐξαρτώμενος ἐξ ἑαυτοῦ μόνον. Δὲν ὑφίσταται ἄρα ἀπόλυτος κυριαρχία. Ἐκάστη σφαιρα κοινωνικῆς ἐνεργείας κέκτηται τὸ κῦρος αὐτῆς, ἀλλὰ τοῦτο σχετικὸν μόνον. Ἡ κυριαρχία ἐν τῇ ἐννοίᾳ τῆς αὐτονομίας ὑφίσταται καθ' ὅλας τὰς σχέσεις τοῦ βίου· ἐλλειπούσης τοιαύτης δὲν ὑφίσταται ἐλευθερία, ἅτε τῆς ἐξασκήσεως τῶν δικαίων ἐκάστης κοινωνικῆς δυνάμεως ἐξαρτωμένων ἀπὸ τῆς ἀφηρημένης βουλήσεως τοῦ συνόλου. Συνωδὰ τῇ ἀρχῇ ταύτῃ ἡ κυριαρχία δὲν ἀνήκει ἀποκλειστικῶς τῇ πολιτείᾳ, οὐδ' ἀνατίθεται τῷ σημαίνοντι αὐτὴν ἐνὶ ἡ περιληπτικῷ προσώπῳ, ἀλλ' ὑφίσταται κατ' ἀναλογίαν ἐν ἐκάστη τῶν μεγάλων κοινωνικῶν σφαιρῶν. Ἀναμφιβόλως ἐν τῇ ιδέᾳ τοῦ ἔθνους καὶ τοῦ λαοῦ λειτουργεῖ ἡ ιδέα τῆς κυριαρχίας, ἐσωτερικὴ τε καὶ ἐξωτερικὴ· ἀλλ' αὕτη εἶνε πραγματικὴ, καθ' ὅσον ἐκπροσωπεῖ τὸ δίκαιον ὠρισμένης ἐνεργείας, ὡς ἐσωτερικὴ μὲν πρὸς πραγμάτων ἀρχῆς τινος, ἀλλ' οὐχὶ ἀπολύτου, ὡς ἐξωτερικὴ δὲ ἐν τῇ αὐτονομίᾳ ἐκπροσωπήσει τῆς ἐθνικῆς ἀτομικότητος ἐν τῇ σχέσει αὐτῆς πρὸς τὰς λοιπὰς ἐθνικὰς ἀτομικότητας. Ἡ ἐθνικὴ κυριαρχία, κατὰ τὸ φαινόμενον οὔσα ἐνιαία, ὑποδιαιρεῖται εἰς τὰς κυριαρχίας τῶν κοινωνικῶν σφαιρῶν, τῆς πολιτείας κεκτημένης περιορισμένον κῦρος καὶ δίκαιον. Οὕτως ἡ κυριαρχία αὐτῆς εἶνε σχετικὴ, οὐχὶ δ' ἀπόλυτος κατὰ τε τὴν μοναρχικὴν καὶ τὴν δημοκρατικὴν θεωρίαν.

Ἐν τῇ ἐννοίᾳ ταύτῃ ἡ πολιτεία παρίστησι τὴν κυριαρχίαν τοῦ λαοῦ ἐν τῇ ὑπερασπίσει τῆς ἐθνικῆς ἀκεραιότητος καὶ αὐτονομίας, ἐν τῇ διακανονίσει τῆς ἐλευθέρας ἐνεργείας τῶν κοινωνικῶν σφαιρῶν, ὡς ἐκ τῆς φύσεως δ' αὐτῆς ἐξασκεῖ οὐ μόνον ἠθικὴν, ἀλλὰ καὶ ὑλικὴν ἐνίοτε δύναμιν, καταναγκάζουσα ἐν ὠρισμέναις περιστάσεσι διὰ τῆς χρήσεως τῶν προσφόρων μέτρων. Ἡ κυριαρχία τῆς πολιτείας λειτουργεῖ ἐντὸς τῶν ὁρίων τοῦ νόμου, πέρα τῶν ὁποίων καθιεροῦται ἡ τυραννὶς καὶ ἡ αὐθαιρεσία. Ὁ διεκδικῶν ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀποκλειστικὸν κῦρος ἀρνεῖται πᾶσαν ἄλλην αὐτονομίαν.

Ὁ λαὸς εἶνε ἀληθῶς κυρίαρχος· ἀλλ' ἡ κυριαρχία αὐτοῦ δὲν ὑπερβαίνει τὰ ὅρια τῆς λογικῆς ἐνεργείας. Ἐν ἐναντία περιπτώσει ἡ ἀπόλυτος ἐκδήλωσις τῶν κυριαρχικῶν δικαίων ἄγει πρὸς τὴν ἐπανάστασιν, τὴν ἀναρχίαν, τὴν τυραννίδα, τὰς δύο ταύτας μορφὰς πάσης κοινωνικῆς καὶ πολιτικῆς ἀρνήσεως. Ὑπὸ τοιαῦτα καθεστῶτα οἰαδήποτε αὐτόνομος πνευματικὴ δύναμις καθίσταται ἀδρανῆς, φυτοβιοῦσα ὑπὸ τὸ ἀπόλυτον κράτος κοινωνικῆς τάξεως, ἔξω τῆς ὁποίας οὔτε ἀλήθεια ὑπάρχει πραγματικὴ, οὔτε ἐλευθερία, οὔτε δικαιοσύνη.

§ 196. Ἐξωτερικὴ Κυριαρχία τῆς Πολιτείας.

Ἄν ἡ ἐν τῷ ἐσωτερικῷ κυριαρχία εἶνέ τι δυσνόητον, ἐν τῇ αὐστηρᾷ δ' αὐτῆς πραγματώσει ἄγει εἰς ἀποτελέσματα, πολυτρόπως παραβλάπτοντα τὴν εὐρυθμον λειτουργίαν τοῦ κοινωνικοῦ ὀργανισμοῦ, εὐκρινέστερον καὶ μᾶλλον συγκεκριμένως ἐμφανίζεται ἡ ἀρχὴ αὕτη ἐν ταῖς διεθνεῖσι τῶν πολιτειῶν σχέσεσιν. Ἡ πολιτεία τότε παρίστησι περιληπτικῶς τὴν κυριαρχικὴν αὐτονομίαν τοῦ λαοῦ. Ὑπὸ τοιαύτην ἔννοιαν αὕτη διεκδικεῖ τὴν προσήκουσαν ἐλευθερίαν καὶ ἰσότητα, οὐδεμιᾶ ἀναγνωρίζουσα πολιτεία μείζονα δίκαια. Ἐν τῷ διεθνεί δικαίῳ ἡ κυριαρχία εἶνε ἡ ὑψίστη ἐκδήλωσις τῆς αὐτονομίας καὶ ἀνεξαρτησίας τῶν λαῶν, ἱερὸν καὶ ἀπαραβίαστον δίκαιον· κατὰ τὴν ἀρχὴν δὲ ταύτην ρυθμίζονται αἱ διεθνεῖς σχέσεις ἐν τε εἰρήνῃ καὶ πολέμῳ. Ὑπὸ πάντα τὰ πολιτεύματα ἡ μεγαλειότης τῆς πολιτείας δύναται πολλάκις νὰ συγκρουσθῆ πρὸς τὴν ἐλευθέραν προσωπικότητα τῶν ἀτόμων καὶ τῶν ὁμάδων ὡς ἐκ τοῦ δυσχεροῦς καθορισμοῦ τῶν ἀμοιβαίων σχέσεων· ἀλλ' ἐν τῷ διεθνεί τῶν πολιτειῶν διακόσμῳ ἡ μεγαλειότης αὕτη ἀείποτε τηρεῖ πλήρες τὸ δίκαιον αὐτῆς, εἰς οὐδεμίαν ὑποκείμενον ἀμφισβήτησιν, εἶνε δὲ ἡ ἀληθεστάτη καὶ πληρεστάτη παράστασις τῆς ἀνεξαρτησίας καὶ τῆς ἐνότητος τοῦ ἔθνους, τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς αὐτοῦ δυνάμεως, ἀφ' ἧς ἀληθῶς ἀπορρέει ἡ κυριαρχία.

ΚΕΦΑΛΑΙΟΝ ΔΕΚΑΤΟΝ ΠΕΜΠΤΟΝ

Ἡ Πολιτεία καὶ τὸ δίκαιον τῆς Ποινῆς.

§ 197. Ἐννοια τῆς Ποινῆς.

Ἐκαστον ἄτομον εἶνε ὑποκείμενον δικαίων, ἀποτελούντων τὴν ἠθικὴν αὐτοῦ προσωπικότητα, ὧν ἄνευ οὔτε ὑφίσταται, οὔτε δύναται νὰ ἐπιτελέσῃ τὴν προσήκουσαν ἀποστολήν. Ταῦτα παρακολουθοῦσιν αὐτὸ κατὰ τὸν βίον, πᾶσα δὲ προσβολὴ εἶνε τὸ μὲν προσβολὴ τοῦ ἀτόμου, τὸ δὲ προσβολὴ τῆς κοινωνίας, λειτουργούσης ἐν τῇ ἐνότητι τῶν ἀτόμων. Οὐδεὶς δικαιούται ν' ἀμφισβητήσῃ ἢ ἀρνηθῇ τὸ δίκαιον τοῦτο τῆς ἐνότητος, ἣτις πρωτίστως βασιζέται ἐπὶ τῆς ἀλληλεγγύης. Ὡς δὲ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τοῦ ἀτόμου πᾶσα προσβολὴ κλονεῖ ἅπαν τὸ σύστημα, οὕτω καὶ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς κοινωνίας· καὶ κατ' ἀμφοτέρας τὰς σχέσεις ἢ ἀνάπτυξις ἐκάστου μέλους, ἢ συντήρησις αὐτοῦ συνδέεται στενῶς πρὸς τὴν συντήρησιν τῶν τε ἄλλων μελῶν καὶ τοῦ συνόλου. Ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας ὑφίσταται καὶ λειτουργεῖ ἡ ἀνθρωπότης.

Προσεβλήθη τὸ δίκαιον, ἡ συνθήκη τῆς ὑπάρξεως πάσης ἐνώσεως ἀνθρώπων; Ἄν τοῦτο δὲν ἀποκαταστῇ ἀμέσως, ἡ κοινωνικὴ πίστις σαλεύεται, ἡ ἰσχὺς αὐτῆς χαλαροῦται. Ἡ προσβολὴ ἐν τῷ ὀργανισμῷ τῆς κοινωνίας εἶνε ἄρνησις τοῦ κύρους αὐτῆς. Ἄν δ' αὕτη δὲν σπεύσῃ νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν ἄρνησιν ταύτην, ἀποκαθιστᾷσα τὴν κλονηθεῖσαν τάξιν, μαρτυρεῖ ὅτι στερεῖται τῆς συνειδήσεως τῆς ἀνάγκης τῆς ὑπάρξεως αὐτῆς. Καθ' ὅσον τὸ ὀρμέμφυτον τῆς αὐτοσυντηρήσεως καὶ τῆς ἀλληλεγγύης εἶνε ζωηρότερον καὶ ἐπιτακτικώτερον, κατὰ τοσοῦτον πληρεστέρα παρίσταται ἡ ἐννοια τῆς ἠθικῆς ἀλληλεγγύης καὶ ἐνότητος. Τὸ ὀρμέμφυτον τοῦτο εἶνε τὸ ἀρχεγονώτατον ἀλλὰ καὶ τὸ μονιμώτατον, διηνεκῶς λειτουργοῦν. Πᾶσα ἐν τῷ βίῳ σχέσις σχετίζε-

ται μετ' αὐτοῦ. Ἐχει δὲ καθῆκον ἅμα καὶ δίκαιον ἡ κοινωμία νὰ ἐπανορθώσῃ αὐτό. Ὁ κατώτερος ὀργανικὸς κόσμος δὲν κατανοεῖ τοῦτο προσηκόντως, ἀλλὰ καθ' ἐκάστην βαθμίδα ἀνωτέρας ἀναπτύξεως ἡ πρὸς ἐπανόρθωσιν ροπὴ ἐκδηλοῦται ζωηροτέρα. Κατὰ τὴν αὐτὴν ἀναλογίαν ἡ τοῦ ἀδικήματος καταδίωξις, ἥτις ἀτελῶς ἐπιζητεῖται ἐν τῷ βίῳ τῶν ἀρχηγόνων κοινωμιῶν, ἐπιζητεῖται ἐπιτακτικώτερον παρὰ ταῖς πεπολιτισμέναις. Ἐν ἐναντίᾳ περιπτώσει κοινωμία, μὴ ἐπανορθοῦσα τὴν κατὰ τοῦ δικαίου προσβολὴν μαρτυρεῖ ἔλλειψιν συνειδήσεως τοῦ ἠθικοῦ αὐτῆς κύρους, μὴ κατανοοῦσα τὸ ἀδίκημα, ὃ περ ὑπέστη. Ὁ περὶ τοῦ δικαίου ἀγών, ἡ ἀφετηρία αὕτη τῆς ἠθικῆς τῶν ἀνθρώπων τελειότητος, ὃ τοσοῦτον γενναίως διεξαγόμενος παρὰ τοῖς πεπολιτισμένοις λαοῖς, τοῖς κεκτημένοις πλήρη τὴν ἠθικὴν ἐαυτῶν συνείδησιν, ἐκδηλοῦται ἀμυδρότερον παρὰ τοῖς πρωτογόνοις, ἀλλ' ἐκλείπει ἀπὸ τῆς συνειδήσεως λαῶν παρηκμακότων, ἐστερημένων τοῦ αἰσθήματος ἀτομικῆς καὶ κοινωνικῆς πίστεως. Ὁ μὴ κατανοῶν τὸ δίκαιον καὶ τὴν ἀνάγκην τῆς ἠθικῆς τάξεως, δὲν θέλει ὑπερασπίσῃ αὐτὴν προσβαλλομένην. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἐκλείπουσιν τῆς ἀρχῆς τοῦ δικαίου, συνεχλείπει καὶ ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανορθώσεως.

Ὁ ἀρνούμενος διὰ τινος ἀδίκου πράξεως τὸ δίκαιον δὲν ἔχει συνείδησιν αὐτοῦ, εἶνε ἴσως πρόθυμος νὰ ἐπαναλάβῃ ἀνάλογον πράξιν, παρέχων ἅμα τὸ παράδειγμα τῆς ἀπομιμήσεως. Ἐπιβάλλεται ἄρα τῇ ἀρχῇ ἐκείνῃ, ἥτις εἶνε ἐντεταλμένη εἰς τὴν πραγμάτωσιν τοῦ δικαίου καὶ τὴν ἐξασφάλισιν τοῦ κοινωνικοῦ καθεστώτος, νὰ σπεύσῃ εἰς τὴν ἐπανόρθωσιν. Ἄν ἡ ἐπανόρθωσις αὕτη ἀφίετο εἰς τὴν ἐλευθερίαν τοῦ προσβληθέντος, θὰ καθιεροῦτο καθολικὸς ἀνταγωνισμὸς, μὴ ὑφισταμένου ἐπισήμως τοῦ προσήκοντος μέτρου, καθ' ὃ θὰ ἐπῆρχετο. Τοῦναντίον ἀνατεθειμένης τῆς ἀποστολῆς ταύτης τῇ πολιτείᾳ, ἐπιτυγχάνεται αὕτη πληρέστατα. Ἡ ἠθικὴ τάξις ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς, ὅτι τὸ μέρος ὑπόκειται εἰς τὸ σύνολον, ὃ περ μόνον κατανοεῖ ἐλευθέρως καὶ ἀμερολήπτως τὸν τρόπον τοῦ κανονισμοῦ τῶν σχέσεων τῶν μερῶν. Ἐντεῦθεν ἐπέρχεται ἡ ἔννοια τῆς ἀνάγκης τοῦ νὰ ἀποστῇ ἕκαστος τῆς ἀφ' ἐαυτοῦ ἀποκαταστάσεως τοῦ δικαίου. Ἐν τούτῳ κεῖται ἡ ἠθικὴ ἰδέα τῆς κοινωμίας, περιοριζομένου τοῦ κακοῦ τοῦ πάθους ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ ἀτόμου καὶ τοῦ πολέμου τῶν παθῶν ἐν τῇ ψυχῇ τοῦ κοινωνικοῦ συνόλου.

Ἡ ἄρνησις τοῦ δικαίου, τὸ ἄδικον, δὲν εἶνε ξένη πρὸς τὸν ὀργανισμόν τῆς κοινωνίας σχέσις· τὸναντίον τό τε δίκαιον καὶ τὸ μὴ τοιοῦτον εἶνε σχέσεις, ἐξίσου λογικαὶ καὶ ἀναπόφευκτοι πρὸς τὴν ὑπαρξίν τῶν ἀνθρώπων. Ἐν τῷ κοινωνικῷ κόσμῳ, ἀπὸ τῆς πρώτης στιγμῆς τῆς ἐκδηλώσεως αὐτοῦ, παλαίουςι δύο ἀρχαί, ἀντίθετοι ἀλλήλαις, ἀλλ' ἀναπόδραστοι, τὸ μὲν πρὸς ἐκδήλωσιν τῆς ὑφισταμένης ζωῆς, τὸ δὲ πρὸς τὴν ἐνότητα, ἡ ἀτομικότης καὶ ἡ κοινωνικότης. Ὁ ἄνθρωπος ρέπει πρὸς αὐτάρκειαν· ἀλλ' ὑφίσταται ἅμα καὶ τὴν ἐπίδρασιν τῆς κοινωνικότητος. Ἐν τῇ συγκρούσει ταύτῃ ἐκφαίνονται τὸ δίκαιον καὶ τὸ μὴ δίκαιον, ὑφ' ὧν τὴν πάλιν ἀναπτύσσεται καὶ τελειοῦται ἡ ἀνθρωπότης. Ἀμφότερα εἶνε κοινὰ καὶ συγγενῆ σημεῖα ἐν τῷ βίῳ· ἐντεῦθεν δ' ἔπεται, ὅτι τὸ δίκαιον ἄνευ τῆς ἀρνήσεως ταύτης θὰ ᾗτο ἀφηρημένον μόνον, οὐχὶ δὲ συγκεκριμένον (1).

Ἡ ἐπανόρθωσις τοῦ δικαίου ἐπιβάλλεται ἐκ λόγων κοινωνικῆς ἐνότητος· τοῦτο δὲ προσήκει τῇ ἐνεργείᾳ τῆς δυνάμεως, ἡ τυγχάνει ἀνατεθειμένη ἢ πραγμάτωσις αὐτοῦ. Ἡ ἐνέργεια πρὸς ἀναίρεσιν πράξεως, ἀπειλούσης τὴν κοινωνικὴν τάξιν, εἶνε ἡ ποινὴ, δι' ἧς ἐπανορθοῦται τὸ ὑπὸ τινος γεγονότος ἀμφισβητηθὲν κῦρος τοῦ δικαίου, παρέχεται δ' ὑλικὸν παράδειγμα ὀδύνης πρὸς πρόληψιν τῶν αὐτῶν πράξεων καὶ πρὸς βελτίωσιν τοῦ τε ὑπαιτίου τῆς ἀρνήσεως τοῦ δικαίου καὶ τῶν τούτῳ ὁμοίων. Ἡ ποινὴ εἶνε ἡ μᾶλλον συγκεκριμένη ἐκδήλωσις τοῦ δικαίου, ὡς κοινωνικῆς δυνάμεως, συντριβούσης πᾶσαν ἀντίθετον, ἀποτολμῶσαν ν' ἀμφισβητήσῃ τὸ κῦρος αὐτῆς.

§ 198. Ἡ Πολιτεία καὶ ἡ Ποινὴ.

Συμφώνως τῇ ἐννοίᾳ τῆς πολιτείας ἡ ποινὴ κατ' ἀνάγκην καταλογίζεται ὑπ' αὐτῆς, ὡς ἀντιπροσώπου τῆς ἠθικῆς τάξεως, οὐδεμιᾶς ἄλλης κοινωνικῆς δυνάμεως δικαιουμένης νὰ ἐξασκήσῃ τὴν λειτουργίαν ταύτην. Ἐν ταῖς θεοκρατικαῖς κοινωνίαις ἡ θρησκεία, ἐπεμβαίνουσα ἐνίοτε εἰς τὰ καθήκοντα τῆς πολιτείας, ἀξιοῖ νὰ σφετερισθῇ τὸ δίκαιον τῆς ποινῆς· ἀλλ' ἡ ἀντιποίησης αὕτη εἶνε ἄρνησις τοῦ σκοποῦ καὶ τῆς ἐνεργείας τῆς πολιτείας, ἡ ἀνετέθη πρωτίστως ἢ πραγμάτωσις τοῦ δικαίου, τοῦτο δ' ἰδίᾳ κατορθοῦται διὰ τῆς ἐκάστοτε

(1) Hegel's Philosophie des Rechts § 82.

ἐπανορθώσεως αὐτοῦ προσβαλλομένου. Τῆς θρησκείας τὸ ἀντικείμενον οὐκ ἔστιν ἐκ τοῦ κόσμου τούτου· αὐτῇ εἶνε ἀνατεθειμένη ἡ μέριμνα τῶν ψυχικῶν μόνον τοῦ ἀνθρώπου σχέσεων ἐν τῷ ἐσωτερικῷ αὐτοῦ βίῳ, οὐχὶ δὲ τῶν ἐν τῇ κοινωνίᾳ πράξεων.

Τὸ δίκαιον τῆς ποινῆς ἀπόκειται ἄρα κατ' ἐξοχὴν τῇ πολιτείᾳ, ὡς τῇ ἐντολοδόχῳ τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τῶν ἀτόμων, πρὸς πραγμάτων τῆς ἐννόμου τάξεως. Τὸ πρῶτιστον, ἀλλὰ καὶ τὸ ὑψιστον ἄμα τῶν καθηκόντων αὐτῆς εἶνε ἡ πλήρης ἀποκατάστασις τοῦ δικαίου. Ἡ ἐλαχίστη μείωσις τῆς ἐνεργείας αὐτοῦ εἶνε μείωσις τῆς ἐνότητος καὶ ἀλληλεγγύης τῶν ἀνθρώπων, ἡ δὲ πολιτεία, ἐπανορθοῦσα τὸ κράτος τοῦ μειωθέντος ἢ ἀμφισβητηθέντος δικαίου διὰ τῆς ποινῆς, ἐκτελεῖ ἐν τῶν ὑψίστων καθηκόντων.

§ 199. Ἠθικὴ σημασία τοῦ δικαίου τῆς Ποινῆς.

Ἡ ὑπὸ τῆς Πολιτείας ἐπιβαλλομένη ποινὴ, ὡς ἀναίρεσις κακοῦ τινος, εἶνε ἡ ἐξωτερικὴ διακήρυξις καὶ βεβαίωσις τοῦ δικαίου τῶν κοινωνικῶν ομάδων, ἀπορρέει ἄρα ἀπὸ τῆς ἠθικῆς αὐτῶν φύσεως καὶ συνειδήσεως. Τὸ δίκαιον δὲ τῆς ποινῆς μαρτυρεῖ τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν ἀνάπτυξιν ἐκάστης ἱστορικῆς περιόδου, εἶνε τὸ βαρόμετρον αὐτῆς, τοῦ πνεύματος καὶ τοῦ ἠθους τοῦ ἔθνους. Εἶνε δίκαιον καὶ καθῆκον. Εἶνε χιμαιρικὸν τὸ φρονεῖν, ὅτι ἄνευ τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τοῦ δικαίου κατὰ τοῦ μὴ τοιούτου δύναται νὰ ἐπιτευχθῇ μόνιμος τάξις καὶ ἀρμονία τῶν ἐπὶ τοῦ κοινωνικοῦ σταδίου ἀνταγωνιζομένων στοιχείων. Ἄλλ' ὅπως ὁ ἀνταγωνισμὸς ἐγκεῖται ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ φύσει, πρὸς ἐλευθερίαν ρεπούση καὶ αὐτάρκειαν, ἐκδηλούμενος ὑπὸ τὴν ἀγαθὴν καὶ τὴν κακὴν ὄψιν, οὕτω καὶ ἡ ποινὴ, ἀποστολὴν ἔχουσα τὴν διακανόνισιν τοῦ ἀνταγωνισμοῦ τούτου. Αὕτη μαρτυρεῖ τὴν εἰς ἑαυτὸ πίστιν τοῦ συνόλου, διαφερομένου εἰς συντήρησιν τῆς ἐννόμου τάξεως. Ἡ ποινὴ ἀποκαλύπτει τὸ ἐσώτατον πνεῦμα λαοῦ τινος ἐν τῇ συντάξει τῶν νόμων, ἐφαρμοζομένη δὲ τέλεον μαρτυρεῖ τὴν ὑγιᾶ αὐτοῦ καὶ τῆς πολιτείας κατάστασιν, ἐξεγειρομένων κατὰ πάσης προσβολῆς καὶ ἐκποδῶν καθιστάντων τὴν ὑπὸ τοῦ ἀτόμου ἄρνησιν τοῦ κοινωνικοῦ συνδέσμου καὶ κύρους.

Ἐν ταῖς πρώταις κοινωνίαις τὸ δίκαιον τῆς ποινῆς δὲν εἶνε δίκαιον

τοῦ συνόλου, ἀλλὰ τοῦ ἀτόμου· ἐν ταῖς παρηκμακυίαις, εἰ καὶ ἀναγεγραμμένον ἐν τῷ κώδικι, σπανίως ἐφαρμόζεται ἐν πάσῃ αὐτοῦ τῇ ἐνεργείᾳ. Ὁ δικαστὴς καθίσταται ἀντίτυπον τοῦ λαοῦ, ἀποβαλόντος ἤδη τὴν συνείδησιν τοῦ δικαίου, μὴ διαφορομένου περὶ τῆς πραγματώσεως αὐτοῦ, προθύμου δὲ νὰ καταλίπη τὴν τιμὴν, τὴν ἐλευθερίαν, τὴν ἠθικὴν τάξιν εἰς τὸν πρῶτον ἄρπαγα. Τούναντίον ἐν πεπολιτισμένη κοινωσίᾳ, συνείδησιν ἐχούσῃ ἑαυτῆς, ἡ ποινὴ παρίσταται ἐκάστοτε δραστήριος παράγων τῆς προόδου, εἶνε τιμωρὸς πάσης παραβιάσεως ἢ ἀρνήσεως τῆς κοινῆς εὐκοσμίας. Λαὸς ἄρα, συναισθανόμενος καὶ τιμωρῶν τὸ γινόμενον ἀδίκημα, εἶνε λαός, κεκτημένος συνείδησιν τῆς προσωπικότητος αὐτοῦ, μηδέποτε ἀποκνῶν διὰ τῆς ἐπιβαλλομένης τῷ παραβάτῃ κολάσεως νὰ ἐπανορθώσῃ τὴν προσβληθεῖσαν κοινωνικὴν τιμὴν καὶ τάξιν.

§ 200. Ἱστορικὴ ἐξέλιξις τῆς Ποινῆς.

Ἐρρήθη ἤδη, ὅτι τὸ δίκαιον τῆς ποινῆς εἶνε τὸ ἀσφαλέστατον μαρτύριον καὶ δυναμόμετρον τῆς ἠθικῆς καταστάσεως λαοῦ τινος. Ἐν ταῖς πρώταις ἡμέραις τῆς συστάσεως τῆς κοινωσίας ὁ σύνδεσμος τοῦ δικαίου εἶνε ἀμυδρὸς ἔτι καὶ χαλαρὸς, τῆς δὲ πολιτείας ἡ δράσις ἀτελεστάτη. Τὸ αἶσθημα τῆς κοινότητος εἶνε σκοτεινὸν ἐν τῇ συνειδήσει τῶν λαῶν ἐκείνων, τούτου τοῦ λόγου δ' ἕνεκα ἡ ποινὴ ἐκδηλοῦται ὡς ἀτομικὸν μᾶλλον ἢ κοινωνικὸν δίκαιον, ὅτε μὲν ὡς ἄμυνα, ὅτε δὲ ὡς ἐκδίκησις (vendetta). Ἐν τῇ περιόδῳ ἐκείνῃ ὁ ἄνθρωπος αἰσθάνεται πρωτίστως ζῶηράν τὴν ἀτομικότητα αὐτοῦ, διαφέρεται δὲ ὑπὲρ τοῦ δικαίου τῆς αὐτοσυντηρήσεως, ὃ περὶ σπεύδει αὐτὸς ἐκ τοῦ παραχρῆμα ν' ἀποκαταστήσῃ, μηδεμιᾶς ἄλλης δυνάμεως ὑπεράνω ἰσταμένης πρὸς ἀποκατάστασιν. Ἀνταποδίδει τὰ ἴσα τῷ προσβαλόντι, ὀφθαλμὸν ἀντὶ ὀφθαλμοῦ καὶ ὀδόντα ἀντὶ ὀδόντος· εἶτα τὸ εἶδος τοῦτο τῆς ποινῆς υἰοθετεῖ ἀναγκαίως αὐτὴ ἡ κοινωσία, εἴτε αὐτοσχεδίως, εἴτε ὑπὸ τινὰ τάξιν, θρησκευτικὴν τὸ πρῶτον, πολιτικὴν ἀκολούθως. Ἐν τῇ περιόδῳ ταύτῃ ἡ ἐκδίκησις εἶνε ὁ χαρακτήρ τῆς ποινῆς. Ἐν τῇ θεοκρατικωτάτῃ τῶν πρώτων κοινωσιῶν, τῇ ἰουδαϊκῇ, ἡ ἀρχὴ τῆς ἐκδικήσεως χαρακτηρίζει καὶ αὐτὴν τὴν

θεότητα, κολάζουσιν πρὸς ἐκδίκησιν μᾶλλον ἢ πρὸς βελτίωσιν. Ἡ ποινὴ εἶνε μέσον ἐξιλαστήριον τοῦ παροργισθέντος Θεοῦ.

Ἀνθρωπινωτέρα καθίσταται ἡ ποινὴ τὸ μὲν διὰ τῆς ἱστορικῆς ἀποκαλύψεως τῆς πολιτείας, τὸ δὲ διὰ τῆς ἀναγνωρίσεως τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως τοῦ προσώπου. Ἡ Ἑλλάς ἀνεγνώρισε καὶ ἐκήρυξε τὸ δίκαιον τῆς ἐλευθέρας ἀτομικότητος ἐν τῇ ἀρχαίᾳ ἱστορίᾳ, τὴν πρώτην αὐτονόμου βίου ἐμφάνειαν. Ὁ Προμηθεύς, ἀγωνιζόμενος πρὸς τὴν ὑφισταμένην θεοκρατικὴν τάξιν, ὁμολογῶν ἐν περισσῇ εἰλικρινείᾳ «ἐκὼν, ἐκὼν ἤμαρτον, οὐκ ἀρνήσομαι», κηρύττει τὸ νέον τῆς ἐλευθερίας πνεῦμα, τῆς αὐτονόμου βουλήσεως, ἀλλὰ καὶ τῆς παρεπομένης εὐθύνης. Ἀλλ' ἐν Ἑλλάδι ἡ ποινὴ σκοπεῖ κατ' ἐξοχὴν τὸ συμφέρον τῆς πολιτείας, ἥσσον δὲ τὸ τῆς κοινωνίας καὶ τοῦ ἀτόμου, τὸν ἐξιλασμὸν τοῦ προσβληθέντος κύρους τοῦ ἐπιγείου Θεοῦ τῆς πολιτείας, ἡ δὲ κατηγορία ἐπὶ πάσῃ πράξει φέρει τύπον δημοσίας μᾶλλον προσβολῆς, ἄρα δημοσίας ἐπανορθώσεως, τοῦ ἀτόμου μηδὲν σημαίνοντος. Μόνον ἐν Ρώμῃ λαμβάνει τοῦτο σὺν τῷ χρόνῳ μείζονα σημασίαν, ἡ δὲ ποινὴ καταμετρεῖται μᾶλλον συγκεκριμένως, λαμβανομένης ὑπ' ὄψει τῆς ἐξ ὑποκειμένου εὐθύνης τοῦ αὐτουργοῦ. Παρὰ πάντα ταῦτα ἐλαχίστη βελτίωσις ἐγένετο ἐν τῇ ποινικῇ νομοθεσίᾳ.

Ἡ χριστιανικὴ ἰδέα τῆς ἀγάπης καὶ τῆς ἀδελφότητος δὲν δύναται νὰ παρακωλύσῃ τὴν βαρβαρότητα τῆς ποινικῆς νομοθεσίας καθ' ὅλον τὸν μέσον αἰῶνα καὶ μέχρι τῶν τελευταίων χρόνων. Ἡ πολιτεία καθίσταται θεοκρατικὴ μᾶλλον ἢ ἀνθρωπίνη, ἡ δὲ ἐκκλησία ζητεῖ ν' ἀπορροφήσῃ πᾶσαν τὴν ἀνθρωπιστικὴν αὐτῆς ἐνέργειαν· οὕτως ἡ ποινὴ θεωρεῖται ὡς ἐξιλαστήριος τῆς θεότητος κόλασις. Τῶν ὀρίων τῆς θρησκείας, τῆς ἠθικῆς, τοῦ δικαίου συγχεομένων, τὸ ποινικὸν δίκαιον ἐρείδεται ἐπὶ τῆς ἀρχῆς τῆς ἀμαρτίας. Ὁ ἀδικῶν ἀρνεῖται τοὺς νόμους τῆς θείας τάξεως, τὸν ἱερὸν νόμον, ἡ ποινὴ ἄρα σκοπεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τῆς τάξεως ταύτης. Μία μόνη, κατὰ τύπον τοῦλάχιστον, ἐπῆλθε μεταρρύθμισις ἐν τῷ ποινικῷ δικαίῳ τῆς περιόδου ταύτης, ἡ ἀρχὴ τῆς ἰσότητος, τῆς ἐκκλησίας ἀξιούσης νὰ κολάζῃ ἐξίσου τὸν τε αὐτοκράτορα καὶ τὸν ἐπαίτην. Ἀλλ' ἐν ὀνόματι τοῦ Θεοῦ καὶ τῆς χάριτος αὐτοῦ διέπραξεν αὕτη τὰ βδελυρώτατα τῶν κακουργημάτων, εἰσελθοῦσα, ὅσον οὐδέποτε κοινωνικὴ δύναμις, εἰς τὰ ἄδυτα τῆς ἀνθρωπίνης συνειδήσεως, τιμωροῦσα δὲ διὰ τῶν ἀποτροπαιστά-

των κολαστηρίων μέσων (Autos - dafés) τά τε πραττόμενα ἐγκλήματα καὶ τὰ ἐν τῷ νῷ μόνον. Καὶ ἔπρεπε νὰ διεξαχθῇ ἐπὶ αἰῶνας κολοσσαία ἐργασία, ἐπώδυνος ἀγὼν τοῦ ἐλευθέρου πνεύματος κατὰ τῆς θεοκρατικῆς παμβασιλείας, ἵνα ἐπέλθῃ ἡ νίκη τῆς ἐλευθερίας καὶ τῆς αὐτονόμου συνειδήσεως. Οὕτω τὸ δημόσιον δίκαιον τοῦ νεωτέρου κόσμου ἀπορρέει ἀπὸ τῶν ἀρχῶν τούτων. Τὰ ἱερὰ δικαστήρια τοῦ χριστιανικοῦ μέσου αἰῶνος ὑπεχώρησαν ὀριστικῶς εἰς τὰ ἀνθρώπινα δικαστήρια τῆς νέας τάξεως. Τὸ δίκαιον, ἐπιρρωσθὲν ὑπὸ τῆς πνοῆς τοῦ φιλοσοφικοῦ πνεύματος τῶν νέων χρόνων, ἔλαβεν ὑπ' ὄψει τὸν ἄνθρωπον καὶ τὴν κοινωνίαν. Ὑπὸ τὰς ιδέας ταύτας ὁ Θωμάσιος, ὁ Βολταῖρος, ὁ Βεκκαρίας καὶ οἱ σὺν αὐτοῖς ἐξανίστανται κατὰ τῆς βαρβαρότητος τῆς ποινικῆς δικαιοσύνης· ἡ δὲ διαμαρτυρία αὐτῶν εὐρίσκει ἀποδοχὴν παραχρῆμα ἐν τῷ κώδικι Φρειδερίκου τοῦ Μεγάλου, ἐν τῷ νομοθετικῷ ἔργῳ Ἰωσήφ τοῦ Δευτέρου καὶ ἐπὶ τέλους μετὰ τὴν γαλλικὴν Ἐπανάστασιν ἐν ταῖς νομοθεσίαις τοῦ δεκάτου ἐνάτου αἰῶνος.

§ 201. Σκοπὸς τῆς Ποινῆς.

Ἡ ποινὴ ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ αὐτῆς ἐννοίᾳ σκοπεῖ τὴν ἄρσιν τοῦ αἰτίου, οὐ ἔνεκα ἢ ἄρνησις τοῦ δικαίου, εἶτα δὲ τὴν ἐπανόρθωσιν τοῦ προσβληθέντος κοινωνικοῦ καθεστῶτος. Ἀμφότερα ταῦτα στενωῶς ἀλλήλοις συνδέονται, ἐκλειπούσης πάσης ἐν τῷ μέλλοντι ἀφορμῆς πρὸς διατάραξιν τῆς τάξεως, ἥτις ἐπαναλαμβάνει τὴν κανονικὴν λειτουργίαν. Ὁ σκοπὸς τῆς ποινῆς εἶνε ἄρα κατ' οὐσίαν θεραπευτικός. Ὅτι συμβαίνει ἐν τῇ νόσῳ, καθ' ἣν ὁ ἰατρὸς πρῶτιστα πάντων προσπαθεῖ νὰ διαγνώσῃ τὸ αἷτιον αὐτῆς, εἶτα δὲ νὰ θέσῃ εἰς ἐνέργειαν τὰ τῆς θεραπείας φάρμακα, τοῦτο καὶ ἐν τῷ ἀδικήματι, ἀποτελέσματι ὄντι νοσηρᾶς τῆς ψυχῆς καταστάσεως. Ἄλλοτε ἐκράτει τὸ δόγμα: *fiat justitia et pereat mundus*· ἡ ποινὴ ἐπεβάλλετο πρὸς ἱκανοποίησιν τῆς δικαιοσύνης· ὁ ἀδικήσας ἐθεωρεῖτο ἀνάξιον μέλος τῆς κοινωνίας, ἐπαναστάτης κατ' αὐτῆς, ὀφείλων ἄρα νὰ ὑποστῇ τὴν προσήκουσαν ζημίαν, πολλάκις δὲ καὶ μείζονα τῆς γενομένης. Περὶ τῶν δημιουργικῶν τοῦ ἀδικήματος αἰτίων οὐδεμίᾳ ἐλαμβάνετο πρόνοια, ἀλλὰ μόνον περὶ τοῦ ἐξωτερικοῦ φαινομένου. Ἡ δικαιοσύνη, ἡ Θέμις,

ἡ Νέμεσις, ἦτο ἱερὰ μεγαλειότης, ἐκδικουῖσα τὴν κατ' αὐτῆς προσβολὴν μέχρι τῆς χρήσεως ἀγρίων τρόπων.

Ὁ βάρβαρος, λέγει ὁ Μοντέσκιος, ἐπιθυμῶν νὰ δρέψῃ τοὺς καρπούς ὑψηλοῦ δένδρου καὶ μὴ δυνάμενος, ἀποκόπτει αὐτὸ ἀπὸ τῆς ρίζης, ἐπιτυγχάνων εὐκολώτερον τοῦ σκοποῦ. Ἀπαραλλάκτως καὶ ἡ κοινωνία, ἐπιζητοῦσα τὴν ἐξασφάλισιν αὐτῆς, καταστρέφει πρόρριζα τὸ αἷτιον κακοῦ τινος, μὴ κατανοοῦσα ὅτι ἡδύνατο ν' ἀρθῆ τοῦτο ἐπιεικέστερον καὶ σκοπιμώτερον. Βάρβαρα ἦθη, βάρβαρος νομοθεσία κατ' ἀμφοτέρας τὰς περιπτώσεις, εἰς τὴν ἐξωτερικὴν μόνον ἀντίληψιν τῶν πραγμάτων ἀρκουμένη ἢ εἰς τὴν ἐσωτερικὴν κατανόησιν.

Ἡ ποινὴ ἄρα πρέπει ν' ἀναζητήσῃ τὸ αἷτιον, ἐξ οὗ τὸ ἀδίκημα. Ἡ δικαιοσύνη προσεβλήθη μόνον καθ' ὅσον ἐταράχθη ἡ κοινωνικὴ τάξις, τὸ δὲ αἷτιον πρέπει νὰ ἀρθῆ διὰ τῆς θεραπείας καὶ οὐχὶ διὰ τῆς ἐξοντώσεως. Ἐν τῇ χρήσει αὐτῆς πρέπει τὸ πρῶτον νὰ ἐξετασθῆ ἡ βούλησις τοῦ ὑποκειμένου, τοῦ αὐτουργοῦ τοῦ ἀδικήματος, τὰ προκαλέσαντα τὴν ἐκτέλεσιν αἷτια. Πρῶτον ἄρα ἡ ποινὴ σκοπεῖ τὴν βελτίωσιν τοῦ ἀδικήσαντος, τὴν ἴασιν αὐτοῦ, δεύτερον δὲ τὴν διὰ τοῦ φαρμάκου θεραπείαν τῶν δυναμένων νὰ προσβληθῶσιν ὑπὸ τῆς αὐτῆς νόσου καὶ τρίτον τὴν ἀποκατάστασιν τῆς κοινωνικῆς τάξεως. Ἐπὶ τοῦ τριπλοῦ τούτου θεμελίου ἐρείδεται ἡ ποινὴ, ἀπὸ τῆς ἀρχῆς δὲ ταύτης πρέπει ν' ἀπορρέῃ φιλόανθρωπον, σκόπιμον, ἀνθρώπινον ποινικὸν δίκαιον.

§ 202. Ἡ θεωρία τοῦ ἀδικήματος, τῆς εὐθύνης καὶ τῆς ποινῆς κατὰ τὴν νέαν ἀνθρωπολογικὴν σχολὴν.

Εἵμαρτό μοι κλέψαι, ἐκραύγαζε τυπτόμενος ὁ δοῦλος τοῦ ἀρχαίου Στωικοῦ. Τοιοῦτό τι ἐπαναλαμβάνεται περίπου καθ' ἑκάστην καὶ σήμερον ὑπὸ πολλῶν θεωρητικῶν, πολεμίων τῆς ἐλευθέρας βουλήσεως, Ὁ ἀδικήσας δὲν ἦτο ἐλεύθερος, οὐδ' εἶχε συνείδησιν τῶν ὑπ' αὐτοῦ πεπραγμένων. Τὸ ἀδίκημα εἶνε ἀναγκαῖον ἀποτέλεσμα τῆς φυσικῆς καὶ ἠθικῆς καταστάσεως τοῦ ἀτόμου, τῆς οἰκογενείας αὐτοῦ, τῆς κοινωνίας, ὑπαγόρευσις ἀδυσωπήτου νόμου, ὃν ἀδυνατεῖ νὰ διαφύγῃ ὁ ἄνθρωπος· δὲν εἶνε τυχαῖον γεγονός, ἀλλ' ἀναγκαῖον, ἐτησίως ἐκδηλούμενον παρὰ τούτῳ ἢ ἐκείνῳ τῷ προσώπῳ. Ἐν πάσῃ κοινωνίᾳ,

κατὰ τὰ δεδομένα τῶν στατιστικῶν παρατηρήσεων, ἐπαναλαμβάνεται ἔτησίως ὠρισμένος ἀριθμὸς φόνων ὑπὸ τὰς αὐτὰς κατηγορίας, δολοφονιῶν, ἀναιρέσεων, ἀνικτιῶν ἐπιθέσεων κ.τ.λ. γίνεται δ' ὡς ἔγγιστα χρῆσις τῶν αὐτῶν ὀργάνων τῆς ἐκτελέσεως (1). Ἔνεκα φυσιολογικῶν καὶ ἠθικῶν αἰτίων ἔνοχος εἶνε ἡ οἰκογένεια καὶ ἡ κοινωνία, ἐπιδρῶσαι ἐπὶ τῆς λογικῆς καὶ ἠθικῆς φύσεως τῶν μελῶν αὐτῶν. Ὁ ἀδικήσας ὑπέπεσεν εἰς τὴν ἐγκληματικὴν πράξιν οὐχὶ ἐξ ἐλευθέρως βουλήσεως, ἀλλ' ἀσυνειδήτως, ἐκ νόσου, ὑποστὰς τὴν ἐπίδρασιν ὑπερτάτων δυνάμεων, ὧν ἀκουσίως κατέστη τὸ ὄργανον.

Καθίσταται τις ἔνοχος πράξεώς τινος, καθ' ἣν περιστάσιν ἐξετέλεσεν αὐτὴν ἐν ἐπιγνώσει, ἀλλ' ὅτε τοῦτο δὲν συμβαίνει, δὲν ὑπάρχει εὐθύνη, ἄρα καὶ ποινὴ δὲν δύναται νὰ ἐπιβληθῇ. Τούτου δεδομένου, ἡ κοινωνία πρέπει νὰ κολάσῃ τὸ τελεσθὲν ἀδίκημα ἔνεκα ἄλλων λόγων, ἅτε τοῦ αὐτουργοῦ ὑποστάντος τὴν ἐπίδρασιν ἀναποδράστου ἀνάγκης, καθ' ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀγωνισθῇ.

Ἄναλύσωμεν τὸ σπουδαῖον τοῦτο θέμα.

Ἡ ἀνάγκη δὲν εἶνε ὁ καθολικὸς καὶ ὑπέροχος κανὼν τῶν πράξεων τῆς ἀνθρωπότητος. Αὕτη διεξάγει τὴν ἐξέλιξιν ἑαυτῆς οὐχὶ καθ' ὠρισμένον ἀρχῆθεν νόμον, κατὰ πρόνοιαν, ἧς τὸ κράτος οὐδεὶς δύναται νὰ διεκφυγῇ, ἀλλ' ἀφειμένη εἰς τὰς ἰδίας δυνάμεις. Πράττει τις τὸ ἀγαθὸν καὶ πράττει τὸ κακὸν οὐχὶ ἔνεκα ἀπλῆς ἰδιοφυίας, ἔνεκα κληρονομικῶν διαθέσεων, ὧν ἠττων τυγχάνει, ἀλλ' ἐξ ἐπιγνώσεως. Καθίσταται Σωκράτης, Ἰησοῦς, Λούθηρος ἐν γνώσει περὶ τῶν ἀποτελεσμάτων καὶ τοῦ λόγου τοῦ ἀναμορφωτικοῦ ἔργου· καθίσταται Ἡρόστρατος, Lacenaire, Tropmann ἐν πεποιθήσει καὶ μετὰ προμελέτην. Ὁ Ἀριστείδης καὶ ὁ Κάτων, ὁ Φάλαρις καὶ ὁ Τιβέριος εἶνε ἱστορικοὶ χαρακτῆρες λελογισμένοι, οὐχὶ ἀσυνείδητοι. Ἄπ οὐδενὸς τούτων ἐλλεῖπει τὸ αὐτεξούσιον. Ἄν τοῦτο συνέβαινε, διαφορὰ ἀνθρώπου καὶ θηρίου δὲν θὰ ὑφίστατο.

Ἐκαστος ἄνθρωπος ἐν τῷ οὐδῷ τοῦ βίου ἀπορεῖ συνήθως ὀποτέραν τῶν ὁδῶν τραπήσεται, τὴν τῆς ἀρετῆς ἢ τὴν τῆς κακίας. Ὅτι συνέβη πάλαι τῷ Ἡρακλεῖ, κατὰ τὴν ὑπερφυᾶ διήγησιν τοῦ Προδίκου (2), συμβαίνει παντὶ ἀνθρώπῳ παντοῦ καὶ πάντοτε. Δύο γυναῖ-

(1) Ἀναλυτικώτερον παρὰ Quetelet sur l'homme.

(2) Ξενοφ. Ἀπομνημονεύματα Β, Ι.

κες προσέρχονται αὐτῷ: ἡ μὲν, «εὐπρεπῆς ἰδεῶν καὶ ἐλευθέριος φύσει, κεκοσμημένη τὸ μὲν σῶμα καθαρότητι, τὰ δὲ ὄμματα αἰδοῖ, τὸ δὲ σχῆμα σωφροσύνη», ἡ δ' ἑτέρα, «τεθραμμένη μὲν εἰς πολυσαρκίαν τε καὶ ἀπαλότητα, κεκαλλωπισμένη δὲ τὸ μὲν χρῶμα ὥστε λευκοτέραν τε καὶ ἐρυθροτέραν τοῦ ὄντος δοκεῖν φαίνεσθαι, τὸ δὲ σχῆμα ὥστε δοκεῖν ὀρθοτέραν τῆς φύσεως εἶναι, τὰ δὲ ὄμματα ἔχειν ἀναπεπταμένα, ἐσθῆτα δὲ ἐξ ἧς ἂν μάλιστα ἡ ὥρα διαλάμποι, κατασκοπεῖσθαι δὲ θαμὰ ἑαυτὴν, ἐπισκοπεῖν δὲ καὶ εἴ τις ἄλλος αὐτὴν θεᾶται, πολλάκις δὲ καὶ εἰς τὴν αὐτῆς σκιάν ἀποβλέπειν». Ἐκάστη τούτων ἀπευθύνει τῷ ἥρωι γοητευτικὴν προσλαλίαν.

Ἡ πρώτη λαλεῖ ὡς ἐξῆς: «Ὀρῶ σε, ὦ Ἡράκλεις, ἀποροῦντα ποίαν ὁδὸν ἐπὶ τὸν βίον τράπη. Ἐὰν οὖν ἐμὲ φίλην ποιήσῃ, ἐπὶ τὴν ἡδίστην τε καὶ ῥάστην ὁδὸν ἄξω σε καὶ τῶν τερπνῶν οὐδενός ἄγευστος ἔσῃ, τῶν δὲ χαλεπῶν ἄπειρος διαβιώσῃ... Ἐὰν δέ ποτε γένηται τις ὑποψία σπάνεως ἀφ' ὧν ἔσται ταῦτα, οὐ φόβος μὴ σε ἀγάγω ἐπὶ τὸ πονοῦντα καὶ ταλαιπωροῦντα τῷ σώματι καὶ τῇ ψυχῇ ταῦτα πορίζεσθαι, ἀλλ' οἷς ἂν οἱ ἄλλοι ἐργάζωνται, τούτοις οὐ χρέση... Ἡ δὲ δευτέρα γυνὴ προσφωνεῖ ὡς ἀκολουθῶς: «Ἦκω πρὸς σέ, ὦ Ἡράκλεις, εἰδυῖα τοὺς γεννήσαντάς σε καὶ τὴν φύσιν τὴν σὴν ἐν τῇ παιδείᾳ καταμαθοῦσα, ἐξ ἧς ἐλπίζω, εἰ τὴν πρὸς ἐμὲ ὁδὸν τράποιο, σφόδρ' ἂν σε τῶν καλῶν καὶ σεμνῶν ἐργάτην ἀγαθὸν γενέσθαι καὶ ἐμὲ ἔτι πολὺ ἐντιμοτέραν καὶ ἐπ' ἀγαθοῖς διαπρεπεστέραν φανῆναι. Οὐκ ἐξαπατήσω δέ σε προοιμίῳ ἡδονῆς, ἀλλ' ἡ περ οἱ θεοὶ διέθεσαν τὰ ὄντα διηγῆσομαι μετ' ἀληθείας. Τῶν γὰρ ὄντων ἀγαθῶν καὶ καλῶν οὐδὲν ἄνευ πόνου καὶ ἐπιμελείας θεοὶ διδόασιν τοῖς ἀνθρώποις». Χαλεπὴ καὶ μακρὰ εἶνε ἡ ὁδός, ἣν δεικνύει ἡ γυνὴ αὕτη, ἡ Ἀρετή, τῷ Ἡρακλεῖ τούναντίον δὲ ραδίᾳ καὶ βραχεῖα εἶνε ἡ ὑπὸ τῆς Κακίας δεικνυμένη.

Τοιαύτην συζήτησιν περὶ τοῦ ἀρίστου βίου ἕκαστος ἀνθρώπος διεξάγει καθ' ἑαυτὸν οὐ μόνον ἄπαξ, ἀλλὰ καθ' ἑκάστην σχεδόν, ἐν πάσῃ πράξει. Ἡ ἀπόφασις δὲν λαμβάνεται τυχαίως, εἴτε καθ' ὑπερτάτην ἀνάγκην, ἀλλὰ κατὰ προαίρεσιν. Ὁ λογικὸς ἀνθρώπος ἐνεργεῖ ἐλευθέρως, γινώσκων τί πράττει καὶ τίνα τὰ ἀποτελέσματα τῆς πράξεως. Πράττει τὸ ἀγαθὸν ἐν γνώσει, ἀδικοπραγεῖ ἐν συνειδήσει,

οὐχὶ δ' ἐξ ἰδιοφυίας ἐγκληματικῆς, καθ' ἧς οὐδαμῶς δύναται ν' ἀντιπαλαίση.

Ἡ νεωτέρα ποινικὴ θεωρία ἐκ τῶν δεδομένων αὐτῆς περὶ τῶν αἰτίων τῆς ἐγκληματικότητος, ἧς τὰ αἷτια ἀποδίδει ἰδίᾳ εἰς τὴν κληρονομικὴν ἐπίδρασιν, ἀκολουθεῖ ἰδίαν πορείαν. Κατὰ τὴν θεωρίαν ταύτην ὁ ἄνθρωπος εἶνε προωρισμένος εἰς τὸ ἐγκλημα. Εἶνε μονομανῆς αὐτοῦ. Κατὰ πᾶσαν πρῶϊαν ὁ ὑποψήφιος κακοῦργος, ὁ φέρων ἐν ἑαυτῷ ἀπὸ γενετῆς καὶ γενεᾶς τὸ σπέρμα τοῦ κακουργήματος, ἐγείρεται ὑπὸ τὰς ἐντυπώσεις ψυχικῶν παθῶν τῆς νυκτός, ἀδυσωπῆτων ὀπτασιῶν, ὠθουσῶν αὐτὸν πρὸς τὸ ἐγκλημα. Δὲν εἶνε Ἡρακλῆς, ἰκανὸς ν' ἀντιπαλαίση κατὰ τῆς Κακίας, κατὰ προαίρεσιν ἐνεργῶν καθίσταται ἀσυνειδήτως δοῦλος αὐτῆς. Πράξας τὸ ἀδίκημα ἠκολούθησε τὸν νόμον τῆς οἰκογενειακῆς προδιαθέσεως τοῦ πεπρωμένου· πράγματι δὲν ἀδικεῖ, μὴ ἔχων συνείδησιν τῶν ἑαυτοῦ πράξεων, εἶνε φρενοβλαβῆς, φονεύων, πολλάκις καὶ τὰ προσφιλέστερα τῶν ὄντων, ὑπείκων εἰς ἀκαταγώνιστον ἐνστικτον κακουργίας.

Ἐν τῇ ὑπὸ τοιαύτας συνθήκας τελέσει τῆς ἐγκληματικῆς πράξεως δὲν ὑπάρχει ἐλευθέρᾳ βούλησις.

Δὲν ὑπάρχουσι κακοποιοί, παρασυρόμενοι ὑπὸ τῆς ὀρμῆς αἰφνιδίου πάθους, κατειλημμένοι ὑπ' αὐτοῦ καὶ προβαίνοντες εἰς τὸ ἐγκλημα, οἷτινες μετὰ τὴν τέλεσιν τῆς πράξεως ἐπαναλαμβάνουσι τὴν πρὸς στιγμὴν ἀποπλανηθεῖσαν ἠθικότητα καὶ μετανουοῦσιν. Οἱ ἐγκληματῆται, οἱ ἐμφανιζόμενοι καθ' ἐκάστην πρὸ τῶν ποινικῶν δικαστηρίων, ἐγεννήθησαν τοιοῦτοι, διέπραξαν τὸ ἐγκλημα ὑπὸ τὴν ἐπίδρασιν ὀρμεμφύτου, ἀκατανικήτου πάθους. Τὸ ἐγκλημα ἐγένετο χάριν τοῦ ἐγκλήματος. Ὁ κακοῦργος γεννᾶται, ὅπως καὶ ὁ ποιητής. Μετὰ τὴν τέλεσιν τοῦ ἀδικήματος αἰσθάνεται ἄρρητον ἠδονὴν ἐπὶ τῇ πράξει, καὶ ἂν δὲν εἶχε παρασυρθῆ ἐκ τοῦ ἐλαχίστου προσωπικοῦ αἰτίου κατὰ τοῦ ἀδικηθέντος· ἦτο ἡ φυσικὴ καὶ μοιραία ἐκδήλωσις τῆς λειτουργίας τοῦ σωματικοῦ αὐτοῦ ὀργανισμοῦ. Τὸ τελεσθὲν ἐγκλημα ἐναπετέθη ὑπὸ τοῦ πατρικοῦ σπέρματος ἐν τῷ κόλπῳ τῆς μητρός, ἀνεπτύχθη μετὰ τοῦ ὅλου ὀργανισμοῦ, ἐξεδηλώθη δὲ ἅμα τῇ πρώτῃ περιστάσει, χωρὶς νὰ ἐπενέγκῃ τὴν ἐλαχίστην εἰς τὸν ἀδικήσαντα μετετάνοϊαν.

Ἀποτέλεσμα τῆς ἀρχῆς ταύτης περὶ τῶν γενεσιουργῶν αἰτίων τῆς

τελέσεως τοῦ ἀδικήματος, ἅτινα εἶνε φυσικά καὶ οὐχὶ ἠθικά, ἔσται ὅτι ἡ ποινὴ ἔχει σκοπὸν, οὐχὶ ἠθικόν, ἀλλ' ὑλικόν ἐξ ὀλοκλήρου. Δὲν τίθεται πρὸς βελτίωσιν, ἀλλὰ πρὸς ἀποκοπὴν σεσηπότος καὶ ἀχρήστου μέλους τῆς κοινωνίας. Οὐδὲ βελτίωσις, οὐδὲ παραδειγματισμὸς ἐν αὐτῇ. Τίνα σκοπὸν ἔχει ἡ ἔννοια τῆς βελτιώσεως ἐπὶ κακούργου, γεννηθέντος τοιούτου; Ἄγνοεὶ τίνος λόγου ἔπραξε τὸ ἀδικήμα· ἀλλ' ἠσθάνθη ἐν τῇ πράξει τὴν ποιήσιν τοῦ ἐγκλήματος, αἱ γοητευτικαὶ αὐτοῦ εἰκόνες τὸν παρεπλάνησαν ἀπὸ τοῦ βρεφικοῦ λίκνου, μετ' αὐτοῦ συνέζησεν ἐπὶ δεκαετηρίδας. Ἐπὶ τοιούτου προσώπου ἡ ἀνατροφή καὶ ἡ παιδείσις οὐδὲν ἠθελὸν ἐξασκήσῃ ἀποτέλεσμα· ἴσως μάλιστα ἡ παιδείσις θὰ καταστήσῃ αὐτὸ τεχνικώτερον ἐν τῇ τελέσει τοῦ ἐγκλήματος. Ἡ βελτίωσις ἄρα εἶνε κενὴ ἔννοια, ὁ δὲ παραδειγματισμὸς κενωτέρα. Ὁ ἐγκληματίας θέλει ἐξέλθῃ τῆς φυλακῆς οἰουδήποτε συστήματος, οὐχὶ τρέφων ἀγαθωτέρας καὶ εὐγενεστέρας τῶν προτέρων προθέσεων, ἀλλ' ὑποθάλλων τὰ αὐτά, ἴσως δὲ μάλλον ἀνεπτυγμένα, ἐνστικτα πρὸς τὸ ἐγκλημα. Περὶ δὲ παραδειγματισμοῦ δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ λεχθῇ τὸ ἐλάχιστον. Οἱ ὁμότεχοι θέλουσιν ἀποθαυμάσῃ τὸν ἔσοχον συνάδελφον, τὸν ἀριστοτέχνην τοῦ ἐγκλήματος, φιλοδοξήσουσιν ἴσως νὰ τὸν ὑπερβάλωσιν. Οὕτως ἡ κοινωνία διὰ τῆς ποινῆς νομίζει μὲν ὅτι σώζει ἑαυτήν, ἀλλὰ πράγματι οὐδὲν πράττει ἢ ζητεῖ νὰ ἐξοντώσῃ τὸ ἐγκλημα διὰ τοῦ ἐγκλήματος.

Τὸ ἀσφαλέστατον τῶν μέσων πρὸς ἄρσιν ἐνσκήψαντος διὰ τίνος ἐγκλήματος κακοῦ εἶνε ὁ θάνατος. Τὰ αἰσθήματα, αἱ ροπαὶ τοῦ ἐκ γενετῆς ἐγκληματίου δὲν συμφωνοῦσι πρὸς τὰ αἰσθήματα τῆς ἡμετέρας φυλῆς ἐν τῇ συγχρόνῳ αὐτῆς ἐξελίξει, λέγει ἀντιπρόσωπος τῆς Σχολῆς ταύτης, ἄρα δὲν εἶνε μέλος τῆς ἡμετέρας κοινωνίας, ἐν ἣ εὐρίσκεται ὡς παράσιτον καὶ ἐπιβλαβὲς φυτόν, καθ' οὗ δέον νὰ τεθῇ εἰς χρῆσιν ἢ ἀξίνη. Ὁ ἐγκληματίας προπαρασκευάζει κατ' ἀνάγκην ἕτερον ἐγκληματίαν, ὅπως ἡ ἔχιδνα γεννᾷ ἑτέραν.

Κατὰ τὰ εἰρημένα, ἀφοῦ τὸ ἐγκλημα εἶνε προῖον σκοτεινῆς συνειδήσεως, ἐξ ἰδιοφυίας, κληρονομικῶν διαθέσεων ἢ ἐπιρροῆς τοῦ περιέχοντος, ἡ κοινωνία δὲν δικαιούται νὰ τιμωρῇ. Ὑπάρχει κόλασις ὅπου καὶ εὐθύνη. Ἀλλὰ παρὰ τῷ φυσιολογικῶς ἐγκληματίᾳ δὲν ὑπάρχει τοιαύτη περίπτωσις· ἡ ποινὴ ἄρα οὐδένα δύναται νὰ ἔχη σκοπὸν, ἢ τὸν τῆς ἐξοβελίσεως τοῦ παρασίτου. Περὶ ἰάσεως τοῦ νοσοῦντος οὐδεὶς δύνα-

ται νὰ γείνη λόγος, πᾶσα δ' ἀπόπειρα θὰ ἦτο ἄστοχος. Ὁ ἐγκληματίας, ἐξερχόμενος τοῦ ἠθικοῦ νοσοκομείου, ἐν ᾧ ἐπὶ τινα χρόνον ἐκλείσθη, θέλει ἐξέλθῃ ὁ αὐτός, φέρων τὰ αὐτὰ ἐνστικτα, ἔτοιμος νὰ παραστῇ ἐκ νέου ἀθλητῆς ἐπὶ τοῦ σταδίου τοῦ ἐγκλήματος.

Ἡ νέα αὕτη σχολὴ ἐπικαλεῖται τὴν στατιστικὴν τῶν ἐγκληματικῶν δεδομένων τῶν κοινωνιῶν, πρὸς τούτοις δὲ καὶ ἰατρικὰς παρατηρήσεις ἐπὶ τῶν ἐγκληματιῶν, ὡς ἀνικάνων πάσης ἠθικῆς βελτιώσεως. Ἄλλ' ἡ Στατιστικὴ τῶν Φυλακῶν μαρτυρεῖ δι' αὐθεντικῶν ἀριθμῶν, ὅτι τὰ πορίσματα ταῦτα δὲν εἶνε πάντοτε ἀκριβῆ. Πολλοὶ ἐγκληματῆται εἰσῆλθον ἐν αὐταῖς, φέροντες πάντα τὰ ἐνστικτα τοῦ κακούργου. Εἰσῆλθον τοιοῦτοι καὶ ἐξῆλθον βελτίονες. Ἡ εἰρκτὴ δὲν ὑπέθαλψεν ἐπὶ τινα χρόνον ἐγκληματικὴν ἔχιδναν, ἀλλ' ἄνθρωπον, μὴ ἀπολέσαντα ὀλοτελῶς τὴν συνείδησιν τοῦ δικαίου, ἐξελθόντα δὲ χρήσιμον πολίτην. Ἄλλως τε ἡ ψυχολογικὴ μελέτη τῆς ἐξελιξέως τοῦ ἐγκλήματος ἀποδεικνύει, ὅτι τοῦτο δὲν ἐξεδηλώθη κατ' ἀνάγκην ἀμέσως, ἀλλ' ἀνεπτύχθη ἔνεκα ποικίλων περιστάσεων καὶ αἰτίων ἐν τῇ μεγάλῃ παλαίστρᾳ τῶν κοινωνικῶν παθῶν καὶ συμφερόντων.

Πᾶς ἄνθρωπος φέρει ἐν ἑαυτῷ τὸν Ὀρομάσδην καὶ τὸν Ἀριμάνην, τὸ πονηρὸν καὶ τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα. Ἐν τῇ κοινωνικῇ πάλῃ, ἣτις εἶνε ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἡ πάλη τοῦ φωτὸς καὶ τοῦ σκότους, παρά τισι μὲν θριαμβεύει ἀμέσως τὸ ἀγαθὸν πνεῦμα ὑπὸ τὴν φωτεινὴν ἐνέργειαν τοῦ λόγου καὶ τῆς ἐλευθερίας, παρ' ἄλλοις δὲ ἰσχύει τὸ κακὸν μετὰ τινα ἀγῶνα, ὃ περ ὅτε μὲν κρατεῖ διηνεκῶς, ὅτε δὲ ὑποχωρεῖ αὐθις εἰς τὸ ἀγαθὸν ἐξ ἰδίας προαιρέσεως, ἢ ὑπὸ τὴν παιδείυσιν τῶν ἄλλων. Ἀμφότερα τὰ εἶδη τῶν ὄντων τούτων ὑπῆρξαν κύριοι τῶν πράξεων αὐτῶν. Ἡ εὐθύνη δὲν ἐλλεῖπει ἀπὸ τοῦ ὑποπεσόντος εἰς τὸ ἀδίκημα, ὃ περ φέρει συνήθως τὴν σφραγίδα τῆς ἐλευθερίας. Ἐν τοιαύτῃ περιστάσει ἡ ποινὴ ἔσται τὸ μόνον σωτήριο καὶ ἐπανορθωτικὸν τοῦ ἀδικήματος μέσον. Ἡ κοινωνία ἄρα ὀφείλει νὰ τιμωρῇ βελτιοῦσα τὸν ἀδικοῦντα, οὐχὶ δὲ νὰ κηρύττῃ αὐτὸν ἀνίατον τοῦ ὀργανισμοῦ αὐτῆς μέλος (1).

(1) Δίκην δ' ἕκαστος πρὸς ἑκάστῳ τῷ κακούργηματι σωφρονιστύος ἔνεκα ξυνεπομένην προσεκτισάτω, ὃ μὲν ἀνοίᾳ κακούρησας ἀλλοτρίᾳ, πειθοῖ διὰ νεότητα ἢ τι τοιοῦτον χρησάμενος, ἐλαφροτέραν, ὃ δὲ διὰ οἰκείαν ἀνοιαν, ἢ δι' ἀκράτειαν ἡδονῶν ἢ λυπῶν ἐν φόβοις δειλοῖς ἢ τισιν ἐπιθυμίαις ἢ φθόνοις ἢ θυμοῖς δυσιάτοις γιγνόμενος βαρῆ-